

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษามีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ มุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของคนให้ถึงพร้อมซึ่งคุณสมบัติที่จะอยู่ร่วมในสังคมมนุษย์อย่างมีความสุข กล่าวคือมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ ความคิด และทักษะในการปฏิบัติจริง อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองให้มีความสุข การมีงานทำ มีรายได้และมีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้กับสังคมของตนและประเทศชาติ ดังนั้น ในการจัดการศึกษาจะอาศัยหลักสำคัญ 4 ประการ คือ การเรียนเพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติจริง การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต สำหรับการเรียนรู้เพื่อชีวิตนั้น เพื่อจะได้สามารถปรับปรุงบุคลิกภาพของตน มีการดำเนินงานต่าง ๆ โดยอิสระ มีดุลยพินิจ และความรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น เกี่ยวกับเรื่องนี้ในการจัดการศึกษาเราจะต้องไม่ละเลยการพัฒนา ศักยภาพในด้านใดด้านหนึ่งเป็นอันขาด คือ ความจำ การใช้เหตุผล ความซาบซึ้งในสุนทรียภาพ สมรรถนะทางร่างกาย และทักษะในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 121) และจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้เนื้อหา หลักสูตร และวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนเปลี่ยนไป หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ จำเป็นต้องศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางการพัฒนาจัดรูปแบบกระบวนการเรียนการสอน ทั้งในระดับ ประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาเพื่อส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคลต่อไป

ถึงแม้ว่าในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีการพัฒนาให้เป็นการจัดการศึกษาที่มีความหมายต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ ความคิด และทักษะในการปฏิบัติจริง อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองให้เกิดความสุขและนำไปสู่การพัฒนาอาชีพสุจริต การมีงานทำและมีรายได้ ตลอดจนมีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้กับสังคมของตนและประเทศชาติ แต่จากการประเมินผลการศึกษาของกรมวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพบว่าเยาวชนไทยยังคงมีคุณลักษณะบางประการที่ไม่เป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตร และสภาพที่พึงปรารถนาของสังคมไทยในปัจจุบัน (กรมวิชาการ. 2542 : 1 - 2) และพบว่าสมรรถนะของผู้เรียนในด้านความรู้และความคิดอยู่ในระดับต่ำ ผู้เรียนส่วนใหญ่

มักทำข้อสอบที่เป็นอัตนัยและข้อสอบที่เป็นการอธิบายความไม่ได้ ซึ่งเกิดจากขาดการปลูกฝังให้รักในการเรียนรู้ การอ่านหนังสือ การศึกษาค้นคว้า การคิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง (วิทยากร เชียงกุล. 2540 : 135 – 138) ซึ่งทั้งนี้เพราะคุณภาพการศึกษาของไทยอยู่ในภาวะวิกฤต การจัดการศึกษาที่ผ่านมาเด็กไทยมีความรู้ความสามารถโดยเฉลี่ยอ่อนลง ทั้งในกระบวนการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างมีเหตุผล การริเริ่มสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา ตลอดจนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านลักษณะนิสัยต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2539 : 3 – 4) และจากการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นปีการศึกษา 2545 วิชา สังคมศึกษามีนักเรียนประมาณร้อยละ 61 มีผลการประเมินอยู่ในระดับต้องปรับปรุง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยนาท. 2545 : 28)

วิชาสังคมศึกษาซึ่งเป็นวิชาที่มีความสำคัญวิชาหนึ่งในหลักสูตรการศึกษาของไทย ดังจะเห็นได้จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จัดให้วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาบังคับให้นักเรียนในทุกระดับต้องเรียน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม มีพัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองระบอบประชาธิปไตย และหลักธรรมทางศาสนา โดยจะนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพื่อเลือกแนวทางปฏิบัติและปรับตัวให้เห็นคุณค่าของสภาพแวดล้อม มีความภูมิใจในความเป็นไทย ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กรมวิชาการ 2535 : 47) จึงจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนเสียใหม่ แต่สภาพการเรียนการสอนในปัจจุบันกลายเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไม่สมบูรณ์และไม่บรรลุตามความมุ่งหมายของหลักสูตร จากการที่ผู้สอนยังมีพฤติกรรมการสอนที่เน้นเนื้อหาโดยใช้วิธีการบรรยาย ไม่เน้นกระบวนการคิด กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการทำงานร่วมกัน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้นำไปสู่การแสวงหาความรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง (กรมวิชาการ. 2532 : 350) เพราะฉะนั้นการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน จึงควรมีการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการทางปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เกิดการเรียนรู้หรือสร้างความรู้ใหม่จากการปฏิบัติของตนเอง การเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นความสุขที่เกิดจากความไม่รู้ เกิดความรู้ที่รู้ความจริง มีปัญญา มีวิธีเรียน วิธีคิด วิธีตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพของตนเอง สามารถพัฒนาตนเองทั้งความรู้ ทักษะ ค่านิยม ความสามารถในการทำงาน สามารถใช้ปัญญาเชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ รู้จักตนเองอย่างลึกซึ้ง มีอิสระแห่งตน มองเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น

เกิดจิตสำนึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งที่สัมพันธ์กับสรรพสิ่งทั้งหลายและมีจิตใจที่มุ่งมั่นทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivism)

แนวคิดนี้มีรากฐานมาจากปรัชญาและจิตวิทยาในการพัฒนาการด้านความคิดและสติปัญญา อธิบายถึงการปะทะสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม มีผลทำให้ระดับสติปัญญาและความคิดมีการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา การปะทะสัมพันธ์เป็นกระบวนการปรับตัวและกระบวนการดูดซึมเข้าสู่โครงสร้าง (Assimilation) และปรับเข้าสู่โครงสร้าง (Accommodation) ผลจากการทำงานดังกล่าว คือ ทำให้เกิดโครงสร้างความรู้ใหม่ (Morresion, 1988 อ้างถึงใน ระพินทร์ คร้ามมี, 2544 : 2) จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้เรียน และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในลักษณะที่ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้จากการปรับเปลี่ยนสภาพการณ์รอบ ๆ ตัวมาอธิบายสิ่งที่ทำหรือกำลังศึกษา เป็นการสร้างความคิดจากพื้นฐานความคิดเดิมมากกว่าการเรียนรู้จากความคิดของผู้อื่น แต่การที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและสามารถสร้างองค์ความรู้ได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยแหล่งความรู้เป็นส่วนประกอบด้วย แหล่งความรู้แหล่งแรกก็คือ ความรู้ที่ได้มาจากการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน และแหล่งความรู้แหล่งที่สองก็คือ ความรู้ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม การจัดการเรียนการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ ทำให้บทบาทของครูเปลี่ยนจากผู้สอนที่บอกให้รู้เรื่องใหม่ ๆ ในสิ่งที่ตนอยากจะสอนเพื่อบอกในสิ่งที่ตนเองต้องการบอกมาเป็นผู้ชี้แนะ และเป็นผู้จัดสถานการณ์ที่สามารถทำให้ผู้เรียนดึงความรู้จากการทำกิจกรรมและสถานการณ์นั้นมาสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้เกิดการสื่อสารและส่งเสริมพัฒนาการทางกายและสมอง โดยครูเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น หาข้อสรุปความคิดของตนเอง ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยของ ระพินทร์ คร้ามมี (2544 : 80) พบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษารายวิชาประชากรกับสิ่งแวดล้อม (ส 503) โดยการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิสต์กับการสอนแบบแก้ปัญหา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นนั้น พอจะสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิสต์เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่จะช่วยให้นักเรียนกระบวนการคิดวิเคราะห์ และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม เกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญา ที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและพัฒนาคุณภาพของประเทศให้ดีขึ้นได้

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน โดยนำ เทคนิคการจัด การเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ซึ่งมีกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ กระบวนการคิด ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น และประยุกต์ความรู้ไปใช้ป้องกันและแก้ปัญหา และจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมากยิ่งขึ้น

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนโดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองกับนักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนโดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองกับนักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ
3. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนโดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองหลังเรียนกับก่อนเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องการศึกษาผลการจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วย ตนเองที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ครั้งนี้ มีขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหาและระยะเวลา

เนื้อหา

เนื้อหาวิชาสังคมศึกษาที่ผู้วิจัยนำไปใช้ในการทดลองครั้งนี้ เป็นเนื้อหาวิชาสังคม ศึกษา เรื่อง การสถาปนาอาณาจักรอยุธยา ลักษณะการเมืองการปกครองสมัยอยุธยา ลักษณะทางสังคมสมัยอยุธยา และลักษณะทางเศรษฐกิจสมัยอยุธยา รายวิชาสังคมศึกษา ตามหนังสือเรียน หนังสือประกอบการเรียน และคู่มือครู ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของ กระทรวงศึกษาธิการ

ระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าในการดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 ใช้เวลาในการทดลองสอนเป็นเวลา 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 4 คาบ ๆ 50 นาที รวม 16 คาบ

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนชัยนาทพิทยาคม อำเภอเมืองชัยนาท จังหวัดชัยนาท ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาสังคมศึกษา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 จำนวน 10 ห้องเรียน จำนวน 420 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนชัยนาทพิทยาคม ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาสังคมศึกษา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2546 ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 2 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 45 คน รวมทั้งสิ้น 90 คน

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน แบ่งได้เป็น 2 วิธี ดังนี้

- (1) การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง
- (2) การจัดการเรียนการสอนตามปกติ

ตัวแปรตาม มี 2 ตัวแปร ได้แก่

- (1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา
- (2) ความสามารถในการคิดวิเคราะห์

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง หมายถึง การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาที่ผู้วิจัยได้เน้นให้นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยผู้เรียนมีโอกาสได้รับข้อมูลและประสบการณ์ใหม่ ๆ เข้ามา เมื่อมีโอกาสได้ใช้กระบวนการทางสติปัญญา ในการคิดกลั่นกรองข้อมูล ทำความเข้าใจข้อมูลหรือเชื่อมโยงข้อมูล จากความรู้ใหม่และความรู้เดิม และสร้างความหมายขึ้นด้วยตนเอง มีรูปแบบการเรียนรู้ที่ตัวนักเรียนเป็นผู้เรียนรู้หรือสร้างความรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วยชั้นการเรียนรู้ 4 ชั้น ดังนี้ คือ ชั้นสังเกต ชั้นสร้างความรู้ ขั้นขยายความรู้ และชั้นตรวจสอบประเมิน

การสอนตามปกติ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาที่กำหนดตามจุดมุ่งหมายของรายวิชาสังคมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นประกอบด้วยชั้นการเรียนรู้ 4 ชั้น ดังนี้ คือ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน ขั้นสรุป ขั้นประเมินผล

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา หมายถึง ความรู้ความสามารถของนักเรียนในเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา เรื่อง อาณาจักรอยุธยา ซึ่งความสามารถดังกล่าวสามารถวัดได้จากการตอบแบบทดสอบที่พิจารณาได้จากคะแนนที่ได้จากการตอบแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา โดยผู้วิจัยได้สร้างและหาคุณภาพแล้ว

ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการคิดแยกแยะเรื่องราว สถานการณ์ใด ๆ ออกเป็นส่วนย่อย ว่าสิ่งนั้นมีองค์ประกอบเช่นไร เป็นการคิดพิจารณาไตร่ตรอง ใคร่ครวญอย่างละเอียดรอบคอบในเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุมีผล โดยหาส่วนดี ส่วนบกพร่อง หรือจุดเด่นจุดด้อยของเรื่องนั้น ๆ แล้วเสนอแนะสิ่งที่ดีที่เหมาะสมนั้นอย่างยุติธรรม เพื่อทำความเข้าใจความคิดหรือความสัมพันธ์ซึ่งพฤติกรรมด้านนี้สามารถจำแนกเป็นพฤติกรรมย่อย ๆ คือ

1. การคิดวิเคราะห์เนื้อหา
2. การคิดวิเคราะห์ความสัมพันธ์
3. การคิดวิเคราะห์หลักการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการวิจัยครั้งนี้ ส่งผลให้เกิดประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาดังนี้

1. ได้แผนการสอนที่จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองซึ่งเมื่อนำไปใช้ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น
2. เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเองในวิชาสังคมศึกษาในเนื้อหาอื่น ๆ
3. นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาสูง ทำให้สามารถเรียนรู้ในวิชาอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ